

Anton Busquets i Eduard Girbal: una conjunció literària al Solsonès i al Bages

RAMON TORNÉ ALBETS, JORDI TORNER PLANELL

En un breu escrit que es va publicar fa uns anys posàvem de manifest els lligams d'Anton Busquets i Punset amb la nostra comarca¹. Ara, estudiarem les seves aportacions amb noves dades i, alhora, les vinculacions d'un altre escriptor de la renaixença literària amb les comarques de la Catalunya central i, de forma especial, amb el Solsonès: Eduard Girbal i Jaume.

D'uns anys ençà hi ha hagut diferents estudis que han reivindicat les seves figures i han volgut recuperar el seu llegat cultural. Un exemple el tenim en la celebració de la "Jornada d'estudi Anton Busquets i Punset (1876-1934)" que comptà amb les aportacions de Josep Ruaix, Carles Hernández o Xavier Roviró, entre altres². També, s'han portat a terme diversos estudis sobre aspectes concrets de la seva personalitat i la seva creació literària: Lluís Cerarols i Cortina³, pel que fa a l'aspecte literari de les seves novel·les, o Irene Muñoz i Pairet⁴ que ha publicat la correspondència entre Anton Busquets i Víctor Català, per exemple. Pel que fa a Eduard Girbal s'han reeditat les obres

1 TORNER I PLANELL, Jordi. "El Solsonès i Anton Busquets i Punset: una relació literària". A: *Programa de la Festa Major de Solsona*. Solsona, 2016. [4] p.

2 La Jornada d'Estudi Anton Busquets i Punset (1876-1934) es va celebrar a Sant Hilari Sacalm (23 d'abril – 14 de maig de 2005). Les diferents intervencions van ser recollides en els Quaderns de la Selva, núm. 17 i 18.

3 CERAROLS I CORTINA, Lluís. "Amor i solitud en les novel·les d'Anton Busquets i Punset". A: *Modilianum. Revista d'estudis del Moianès*, vol. VI, núm. 33. Moià, 2005, p. 149-154.

4 MUÑOZ I PAIRET, Irene. "Epistolari Anton Busquets-Víctor Català (1905-1933)". A: *Quaderns de la Selva*, 18. Santa Coloma de Farnés, 2006, p. 31-77.

del cicle literari *L'agre de la terra*⁵ i la seva novel·la *La tragèdia de cal Pere Llarg* -publicada per primera vegada l'any 1923 i reeditada l'any 2006-, fou una de les obres finalistes del Premi Llibreter de Narrativa. El fet que una obra escrita fa més de vuitanta anys tingués aquest guardó provocà una certa polèmica però, alhora, fou un signe de la revalorització de la producció literària d'aquest autor.

1. Breu trajectòria d'Anton Busquets i Punset i la seva vinculació amb el Solsonès i el Bages⁶

Anton Busquets va néixer a Sant Hilari Sacalm, comarca de la Selva, l'any 1876. La seva infància i joventut va transcórrer entre aquesta població i Vic, amb un breu parèntesi a Ripoll. El paisatge de les Guilleries o la seva relació amb la *Colla Ausa* de Vic són aspectes que influiran en la seva formació. De ben jove anava a veure els llenyataires, els carboners... i recollia històries, cançons, refranys. L'any 1895 serà una data important, té dinou anys, es trasllada a Vic i publica el seu primer llibre de poesia -*Lliroia*- i redacta *El Pirineu Català*. Les seves col·laboracions amb la premsa escrita comencen a ser habituals (*La Veu de Montserrat*, *Comarca*) i ja no les abandonarà al llarg de la seva vida.

L'estada a la capital osonenca li va permetre entrar en coneixença i forjar amistats amb futures personalitats de la cultura catalana. La seva propera etapa és a Barcelona. Apareix com un dels impulsors de la revista *L'Atlàntida*, que havia estat fundada sota el vistiplau de Mn. Jacint Verdaguer i allà coincidirà amb Josep M. Folch i Torres. També col·labora amb publica-

cions com l'*Oreneta* o *La Veu de la Guilleria*. A la ciutat comtal visqué, de forma molt propera, la polèmica entorn a Jacint Verdaguer. Anton Busquets en fou un gran defensor, un gran admirador i amic -només volem esmentar un fet que exemplifica aquesta situació: el seu nomenament com a marmessor del poeta-. A la mort de Jacint Verdaguer, conjuntament amb Lluís Carles Viada i Lluch, publicarà *La mellor corona*, obra que li ret homenatge.

Són uns anys d'intensa producció, intervé en la revista *Joventut*, publica *Flors del Montseny*, *Ventijols de Guilleria*, *Del Montseny*, *Plantamor...* Els Jocs Florals seran una gran plataforma per a la creació literària i per a la llengua i hi participarà assíduament. L'any 1905 escriu:

Com se manté aquest foc vivificador ho diu / prou la festa anyal de les lletres: / els Jocs Florals, on han acudit / els més famosos escriptors, / i per a esperonar a la jovenalla / intel·lectual, s'adjudiquen branques / del llorer sagrat en festes semblants / ... [...].

Per a ell, com molt bé assenyala Narcís Figueras i Capdevila⁷, la creació literària no es pot separar d'altres elements com la crítica. Tampoc, afegim nosaltres, de la pedagogia.

L'exitós *Aplec. Models en vers i en prosa del nostre Renaixement per a ús de les escoles de Catalunya, Mallorca, València i Rosselló. Compilat, ordenat i anotat per Anton Busquets i Punset*⁸ n'és un bon exemple. Hem volgut posar el títol sencer perquè ens aporta elements del seu ideari, però encara ens el defineix més el pròleg que va escriure amb el títol *El nostre Renaixement*, dedicat a J. Dalmau i Carles, l'escriptor,

5 Edicions de 1984 va reeditar, entre els anys 2005 i 2011, les tres obres que ens han arribat del cicle literari "*L'agre de la terra*".

6 Per aquestes notes biogràfiques ens hem basat, bàsicament, en el treball de Narcís Figueras i el número d'homenatge a Anton Busquets que va editar la *Revista Il·lustrada Jorba*, en motiu de la seva mort. El sector del Bages a què ens referim és el format per Salo i Castelltallat, bàsicament. Ells, s'hi referien com a *terres segarrenques*.

- FIGUERAS I CAPDEVILA, Narcís. "Anton Busquets i Punset i la literatura catalana". A: *Quaderns de la Selva*, 18, Santa Coloma de Farnés, 2006, p. 21-30.

- *Revista Il·lustrada Jorba*. Núm. 301. Manresa (1934, octubre), p. 73-104.

7 Narcís Figueras Capdevila. *Op. cit.*, p. 22.

8 BUSQUETS I PUNSET, Anton. *Aplec. Models en vers i en prosa del nostre renaixement per a ús de les escoles de Catalunya, Mallorca, València i Rosselló*. Girona: Dalmau Carles, Pla. S.A., 1923, 190 p.

Antologia literària per a l'ensenyament a les escoles d'Anton Busquets. Se'n feren diferents edicions

mestre i editor gironí que va fer possible la seva publicació. En aquesta obra fa un recorregut pels autors catalans, en el sentit més ampli, que han empès i contribuït a la renaixença de la llengua, la cultura i la “raça” del nostre poble. Remarca la importància del nucli vigatà (Verdaguer, Serra i Campdelacreu, Camp-Sangles, Francesc i Josep Masferrer, Colell, Genís, Nadal, Espona, Febrer...) i fa un apunt dels seus records personals. També assenyalava un altre gran focus centrat en Girona, on esmenta, entre molts altres, Franquet, Planas i Feliu, Miquel de Palol, Agulló, Riera i Bertran, Bosch de la Trinxera, Pons i Pagés. El seu recorregut continua pel camp de Tarragona, les terres valencianes i el Rosselló. Pel que fa a Barcelona, ens diu:

El moviment intel·lectual a Barcelona és interessantíssim, cada dia més, i el bibliogràfic

és viu i continuat, estenent-se per totes les branques del saber; ja no es concreta en la literatura i les belles arts, sinó que en les ciències, en la política, en el comerç [...].

La percepció que el renaixement de la llengua catalana és extensiu a tots els àmbits i a tots els territoris, la importància de l'ensenyament, de les escoles, -en elles s'ha d'aprendre a estimar i a valorar la llengua-, o la riquesa i la puresa del llenguatge muntanyenc que cal preservar, són elements del seu ideari. En aquest context cal entendre la recerca folklòrica que va portar a terme al llarg de molts anys. La seva correspondència⁹ amb Víctor Balaguer, Marià Aguiló, Apel·les Mestres o Sara Llorens, n'és un testimoni ben il·lustratiu, com assenyalava Narcís Figueras.

La seva aportació al món de l'ensenyament es veurà enriquida amb una altra obra: el *Breviari Escolar*, però diverses circumstàncies van fer que no s'arribés a publicar. Va exercir com a mestre particular a l'Hospitalet de Llobregat, a Sant Vicenç dels Horts, Roses i Amer. L'any 1913 obté plaça com a professor oficial. Aquest fet comportarà un canvi important en la seva trajectòria: sense perdre les vinculacions amb el món cultural de la ciutat, retornarà als ambients més rurals.

L'exercici de mestre de Saló, les seves relacions amb el Miracle, Pinós, Solsona, Castelltallat... faran que la nostra comarca i, també, *les terres segarrenques* (així, és com anomenen el sector de Sant Mateu de Bages i annexes que, en l'actualitat, forma part del Bages) passin a ocupar un espai important en la seva obra i en la seva vida. Es casarà, l'any 1917, amb Josefa Pasqual i Balcells, mestra de Pinós i natural de l'Espulga Calva. Tindran dues filles¹⁰.

⁹ Narcís Figueras Capdevila. *Op. cit.*, p. 24.

¹⁰ Arxiu Comarcal del Solsonès (ACS). Registre Civil de Pinós. Naixements. Tom 14.

Redactors de la revista *Lacetània*. A la imatge podem veure a Ramon Corominas Pallarès, Ramon Corominas Rodamilans i Josep Argemí. Arxiu Comarcal del Solsonès / Teresa Corominas Martín. Fot: Autor desconegut

Les planes de la revista quinzenal *Lacetània*¹¹ ens faciliten un seguit de notícies que ens proporcionen dades de la seva relació amb la comarca. Entre els impulsors de la publicació hem d'anomenar a Ramon Corominas Pallarès, Ramon Corominas Rodamilans i Josep Argemí. El primer número va aparèixer el 22 de febrer de 1914 i, en el seu escrit de presentació intitulat *Aquí sòm i Déu vos guard*, fa una exposició de motius i intencions i les enumera: primer, perpetuar la memòria de les ciutats, en aquest cas, de Solsona; segon, canal de comunicació amb els solsonins forans; tercer, amor a Solsona, amor a la comarca, amor a Catalunya; quart, intentar que la política no hi tingui un pes excessiu -hi reserven un espai amb el títol *¿Qui més hi diu?-*; cinquè, donar un caràcter positiu als escrits; sisè, la llengua de la revista és el català -tot i admetre col·laboracions en castellà-. La

revista, malgrat les seves intencions, va acabar tenint una significació política important, sobretot, quan la dinàmica municipal comportà l'enfrontament entre els molistes i els de la "gruta". Eren els dos bàndols polítics solsonins; el primer va tenir amb Josep Moles el seu màxim exponent i representava un catalanisme conservador i, el segon, que es movia entorn de la família Reig, es va identificar cap a sectors més liberals. La revista o diari *Lacetània* tindrà un caràcter fortament catalanista i conservador i, políticament, proper a la Lliga.

El diari *Lacetània* del 7 de juny de 1914, feia una extensa crònica de l'entrada del nou bisbe, Dr. Vidal i Barraquer, a la seu episcopal solsonina. Aquesta, havia estat el 24 de maig i fou una jornada festiva amb una gran aflluència de persones. Anton Busquets hi fou present com a redactor del diari *Pla de Bages*¹². Les seves

11 *Lacetània* va ser un quinzenari solsoní que es va editar entre els anys 1914 i 1920. Anton Busquets va publicar articles i escrits centrats en el Solsonès en moltes altres publicacions, com *El Pla de Bages*, *Catalana*, *Revista Setmanal*, *Revista Il·lustrada Jorba*, entre d'altres.

12 Estigué vinculat a aquesta publicació durant un llarg període. Pel que fa als estudis sobre la premsa a la comarca del Bages, cal tenir present els estudis de J. M. Gasol, J. Torner o R.M. Vila.

col·laboracions amb la premsa són copioses; anys més tard, esdevindria director de la *Revisita Ilustrada Jorba*. Al diari *Lacetània* les seves aportacions no tindran una periodicitat establerta i, fins ara, podíem pensar que majoritàriament eren de caràcter literari, però cal matisar-ho. La raó és que darrera del pseudònim *Follet*¹³ hi ha la persona d'Anton Busquets. La seva primera col·laboració és una poesia a la patrona de la ciutat *A nostra Dona de la Clastra*¹⁴.

Uns mesos més tard oferirà als lectors solsonins una nova poesia amb el títol *A Solsona*¹⁵. És una alabança a la ciutat, tot i que hi ha una crítica [...] i és are que'ls joiells [casals] són derrocats / al cap barroer de les modernes furies. En l'estrofa final fa una identificació amb els valors que defensa com a purs i inspiren la seva percepció literària. Així, ens diu: *I en el present conservas la faisó / d'una raça de braus, i ets montanyesa. / En el teu dolç ambient hi ha una claror / que't dobla dolç encís de la bellesa*. La següent col·laboració porta per títol *De romiatja*¹⁶ i està dedicada a la figura del pare Conrad Aixelà, al qual li expressa sentides paraules. És un escrit en prosa poètica que ens transmet elements del seu ideari i, també, ens dona dades de la seva biografia. Un dels aspectes que ens interessa assenyalar és, encara que no ho diu explícitament, la coneixença de l'obra *Lo Geni Català*, de Falp i Plana.

El diari es fa ressò, en la secció referent a la crònica de notícies locals, de les seves activitats, com la preparació de les missions pedagògiques, de les quals en va ser responsable en diverses ocasions. També informarà de l'aparició a la revista *Lectura Popular de la Biblioteca d'Autors Catalans* de la seva obra *Amor de Senyor*¹⁷. El novembre de 1916 publica una nova poesia amb el títol *D'un Breviari d'amor*. És una poesia optimista, centrada en el Nadal. El mes de juny de l'any següent, el diari obria la portada amb una nova col·laboració seva, la narració d'aires dramàtics, *Flor de solitud*¹⁸.

En els següents números de la publicació solsonina ens informarà dels premis que ha obtingut en els Jocs Florals de Sants i de Berga. A la secció *De Sota el Pont*¹⁹, el mes de desembre del 1916, apareixerà una poesia de caràcter irònic, sarcàstic, a voltes un xic burlesc, sobre el casament del poeta. Aquest apartat era fixe i gaudia d'una gran popularitat. Estava signada pel *Drapaire*; sobre l'autoria d'aquest pseudònim s'han apuntat diferents possibilitats però ens inclinem per atorgar-la a Josep Argemí.

Les notícies del diari *Lacetània*²⁰ referides al santuari del Miracle, gairebé sempre, tenen com a redactor Anton Busquets. En la crònica sobre la Festa Major del Miracle de l'agost de 1917 ens deia: *Atrets amb l'anunci de la doble festa de l'Aparició de la Verge i la solemnitat externa*

13 Anton Busquets, en la seva prolífica carrera literària i periodística, va fer servir diferents pseudònims com *Jordi d'Ossor* o el *Follet*. Aquest darrer el va utilitzar, sobretot, en l'àmbit periodístic: al diari *Pirineu Català* i al diari *Lacetània*. La confirmació que en ambdós casos es tracta d'Anton Busquets ho podem constatar per diferents vies. Per exemple, en el diari *Lacetània* (27 de juliol de 1914) ens apareix una nota del diari *Pirineu Català* que ens els relaciona o, també, en el seguiment de la polèmica entre el *Follet* i el *Drapaire* en el diari *Lacetània*. El propi Anton Busquets en una carta a Víctor Català confirma la utilització d'aquest pseudònim. Carta núm. 31, publicada per Irene Muñoz, *op. cit.*

14 *Lacetània* (1914, juny,7).

15 *Lacetània* (1915, febrer, 25).

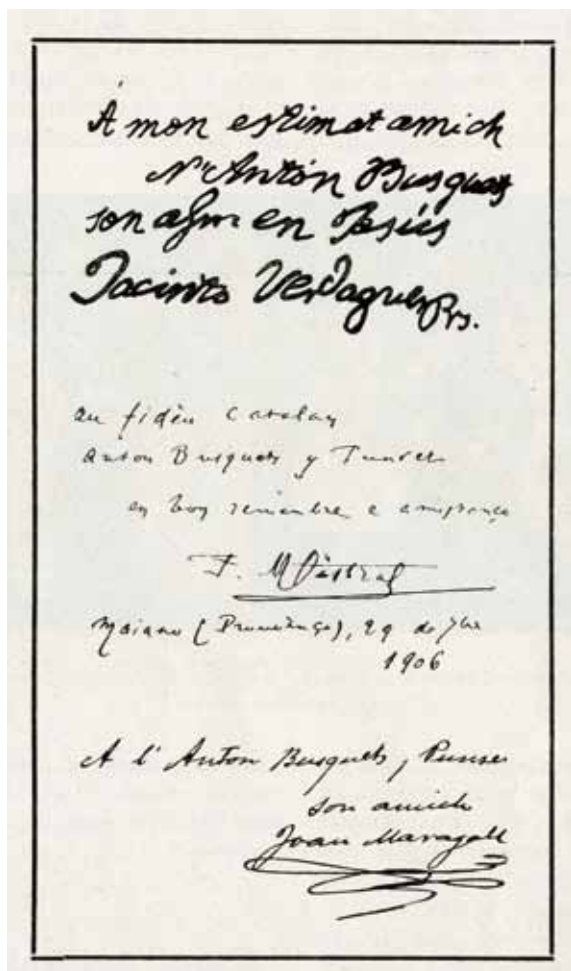
16 *Lacetània* (1915, abril, 25). Josep Falp i Plana. *Lo Geni Català*. Barcelona, 1906. 443 p.

17 Aquesta publicació era setmanal, a un preu popular (sortia els dijous i valia 10 cèntims), i cada número era monogràfic d'un autor català. El número 107 està dedicat a Anton Busquets.

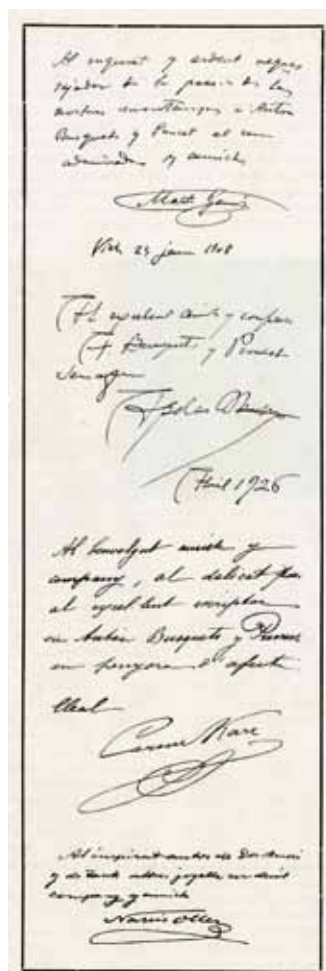
18 *Lacetània* (1916, juny,25).

19 *Lacetània* (1916, desembre,10).

20 *Lacetània* (1917, agost,14).

Autògrafs de Jacint Verdaguer, Frederic Mistral i Joan Maragall amb dedicatòria a Anton Busquets

Dedicatòries de Martí Genís, Apel·les Mestres, Carme Karr i Narcís Oller. Anton Busquets fou un gran col·leccionista d'autògrafs

de la presa de possessió del nou Prior M.R.P. Pere Damià Oliva, havent acudit gran nombre de forasters. Hi foren presents el bisbe Vidal i Barraquer, el canonge Rossell, el reverend Jaume Caelles, el batlle solsoní -Sr. Moles- i hi actuà la Lira Solsonina; també s'interpretaren diverses peces de cant gregorià. L'organista P. Bofill acompanyà amb el violi al senyor Santamaria, professor de la Banda Municipal del Liceu de Barcelona. La vetllada literària-musical es feu al local de la Fusteria i comptà amb *el bellíssim discurs de fons del Mestre de Saló, sr. Busquets*. Posteriorment, a les planes de la dita revista, es publicarà el discurs amb el títol *Fragment del discurs que en la festa de presa de possessió del*

nou prior P. Pere Damià Oliva, llegí en el Monestir del Miracle, D. Antoni Busquets i Punset el dia 5 d'agost de 1917, que qualifica com [...] *un cant a fer una gran l'obra del Miracle amb el recolzament de la mitra solsonina i els moradors de les afracas de Riner, Sú, Freixinet, Brichs, Torredemagó, Ardèvol, Matamargó i Saló* [...]. Ho fa amb una narrativa poètica, intercalant-hi algunes poesies, i utilitza el recurs de la comparació amb l'abat-bisbe Oliba.

El número corresponent al 7 de setembre de 1917²¹ de la revista solsonina va ser extraordinari i d'una acurada presentació. Aquell dia es feia la crònica d'una fita històrica per a la ciutat de Solsona: l'arribada de la llum muni-

21 *Lacetània* (1917, setembre, 7).

Retrat d'Anton Busquets realitzat per Pablo Picasso. Any 1900

cipalitzada. Representava el progrés, la victòria anhelada, encarnada per a molts solsonins en la figura de l'alcalde Moles. En el dit número hi trobem la poesia d'Anton Busquets *A nostra Dona de la Claustera* que uns anys abans ja havia publicat. En els Jocs Florals de Barcelona, el mes d'octubre, obtenia l'*Englatina d'or* i el diari solsoní se'n fa ressò, publicant la poesia premiada que porta com a títol *Romiatge*.

Anton Busquets alternarà els seus escrits periodístics amb els escrits literaris a les planes del diari solsoní. Un article intítulat *El nostre Bisbe*²² dóna la notícia de la propera marxa del bisbe a la seu metropolitana. En fa un gran elogi,

li professava una gran amistat. L'escrit acaba amb les següents paraules:

El nostre Bisbe se'n va, però es queda a casa nostra, es queda a Catalunya per ser Bisbe dels Bisbes Catalans. ¡Enhorabona! No per ell: per nosaltres.

La notícia, que va ser una primícia per a una part de la població, fou recollida per l'altre diari solsoní, *La Verdad*²³, coetani i d'ideologia oposada a la revista *Lacetània*. El bisbe Vidal i Barraquer, uns mesos més tard, ja confirmada la seva anada a la seu metropolitana, visitarà les parròquies i poblacions del sud de la comarca: Pinós, Ardèvol, Vallmanya, Matamargó i Saló. Anton Busquets l'acompanyarà i en farà una crònica amb el títol "*De la ruta pastoral*". L'entrada del bisbe Dr. Francesc Vidal i Barraquer a Tarragona la commemorarà amb una poesia que també es publicarà a les pàgines de la publicació solsonina²⁴. Més endavant, a les planes de la *Revista Catalana*²⁵, li dedicarà una nova poesia, amb el peu de signatura "*Saló, Solsona, Març 1921*". D'altra banda, en motiu de l'entrada del nou bisbe solsoní, Valentí Comellas, escriurà un elogi-notícia a les planes del *Lacetània*.

Les seves relacions amb personatges com Caterina Albert²⁶ ens proporcionen informació sobre la seva activitat literària i cultural. Anton Busquets, en una carta²⁷ adreçada a la gran escriptora catalana, li dóna les gràcies per la seva col·laboració a la pàgina literària d'*El Pla de Bages* que dirigia, i escriu:

[...] *Actualment soch a Pinòs -Solsona- poblet al cim d'una serra y ahont hi exerceix ma esposa. Es a horeta y mitja del meu. Me'n hi he vingut a escriure la ponencia que se'n confià per l'Assemblea que'l Magisteri Nacional cele-*

22 *Lacetània* (1919, febrer, 14).

23 *La Verdad*. (1919, febrer, 18).

24 *Lacetània*. (1920, abril, 10).

25 *Revista Catalana*. Núm. 96 (1921, juny, 15).

26 MUÑOZ I PAIRET, Irene. "Epistolari Anton Busquets-Víctor Català (1905-1933). A: *Quaderns de la Selva*, núm. 18. Santa Coloma de Farnés, 2006, p. 31-77.

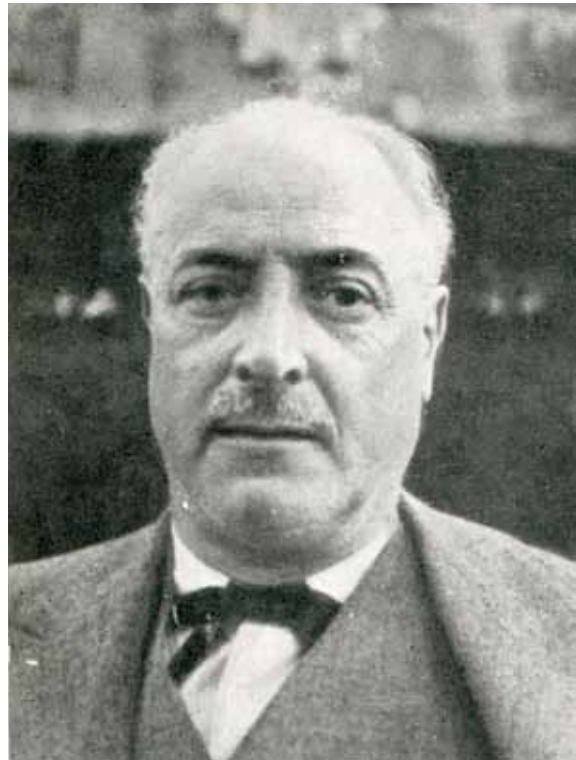
27 Irene Muñoz i Pairet. *Op. cit.* Carta núm. 38.

brará a Tarragona'ls dies 20-21-22-23-24 y 25. El tema es: 2 "L'Escola rural -lo què és y lo què deuria ser". Hi poso tots cinch sentits per ser assumpto que sento y visch. Fins el dia 19 seré a qui Pinós, y tot el mes d'Agost al Monestir del Miracle de Riner -Solsona- aqui a la voreta. La Comissió de Colonies y escoles de Bosch de l'Ajuntament de Barcelona, com antany, m'ha designat per Director de una de les Colonies per éll patrocinadas, essent la del Miracle [...].

La seva implicació social amb Pinós, el Miracle i, també, Solsona va ser notable. L'estima que professava a totes aquestes terres, l'amistat amb els pares del Miracle i la celebració de les colònies d'estiu, en són alguns capítols. La seva creació literària sobre la nostra comarca va ser present a les publicacions solsonines i foranes. Els escrits que va signar a la revista *Lacetània* van tenir una certa continuïtat, tot i que no d'una forma molt abundosa.

En un dels darrers números de la revista solsonina²⁸ apareixerà un petit escrit intitulat *Un prec* en què el mestre de Torà, Damià Bieto, fa una sol·licitud i un comentari, demanant una nova edició de l'*Aplec*, l'obra pedagògica d'Anton Busquets adreçada als mestres.

L'any 1920, *Lacetània* es deixa de publicar i, una mica més tard, Anton Busquets i la seva esposa Josefa Pasqual es traslladaran a Calders, començant-hi una nova etapa²⁹. Tot i la seva anada a Calders, mantindrà les seves amistats i col·laboracions amb les terres de ponent; així, publicarà al diari *Segarra*, de Maldà, i continuarà tenint relació amb Mn. Xavier Bosch de Torà, entre moltes altres personalitats del món de la cultura de les nostres contrades.

Eduard Girbal i Jaume l'any 1935. Fot: autor desconegut

2. Breu trajectòria d'Eduard Girbal i Jaume i la seva vinculació amb el Solsonès i el Bages

Eduard Girbal i Jaume³⁰ va néixer a Girona l'any 1881 i va tenir una destacada trajectòria com a escriptor i periodista. El seu pare fou l'historiador i escriptor gironí Enric Claudi Girbal. El seu germà, Ferran, també, fou escriptor. Es van quedar sense mare als nou anys i sense pare als quinze. Va anar a viure amb els parents materns que eren mallorquins, establerts a Alacant. Els seus primers escrits en català els publicarà en diaris valencians.

En els primers anys del segle XX el trobem com un participant assidu als Jocs Florals de Barcelona, Badalona... Alhora, exercirà una

28 *Lacetània*. (1920, juliol, 6).

29 *Revista Ilustrada Jorba*. Núm. 301. Manresa (1934, octubre), p. 73-104.

30 Per la redacció de les dades biogràfiques hem tingut presents els estudis introductoris a les reedicions de les obres d'Eduard Girbal del cicle "*L'agre de la terra*". Aquestes han anat a càrrec d'Agnès Prats (*Oratjol de la Serra*) i Enric Casasses (*L'estrella amb cua* i *La tragèdia de cal Pere Llarg*).

Església de Matamargó a inicis del segle XX. Arxiu Comarcal del Solsonès / Fot: autor desconegut

activa tasca periodística. Així, de ben jove, col·labora en diaris com *La Renaixença*, *La Il·lustració Catalana* o *el Cu-Cut*, del qual n'arribarà a ser director a la segona etapa de la publicació. L'any 1908 apareix el seu primer llibre: *La corda viva*. Carme Karr en va destacar el seu gran domini de la literatura del país però, també, de la literatura francesa, espanyola i provençal.

Enric Casasses³¹ ens remarca la maduresa creativa d'Eduard Girbal amb els següents mots: *Girbal, que ja té 33 anys, de versos ja no en publicarà cap més: a partir de 1916 comença a presentar-hi proses, als Jocs. Proses silvestres. Esqueixos. I torna a guanyar un premi darrere l'altre!*. És el continuador de la línia literària d'en Vayreda, Ruyra, o Víctor Català. I ho serà en un temps en què el noucentisme propugna-

va uns valors contraris; aquest corrent literari, en paraules de Casasses, *estava lluitant per esborrar Víctor Català, i tot el ruralisme del panorama literari civilitzat que els nous pretenien instaurar*.

Eduard Girbal està en una nova fase vital i literària. Per raons familiars es traslladarà a viure a les comarques del Solsonès i l'actual Bages. En una primera etapa es va establir a Saló i, en una segona, a Matamargó³². En aquest període s'emmarca la producció del cicle *L'agre de la terra*³³, formada per quatre obres. La primera, *L'Oratjol de la Serra, proses silvestres* (1919) ens presenta una població de la Catalunya interior, verge en els seus costums, en el seu llenguatge. Ha estat identificada amb Saló. La segueixen dues novel·les: *L'estrella amb cua* (1919) i *La tragèdia de Cal Pere Llarg* (1923) i s'havia de

31 CASASSES, Enric. "Presentació". A: *L'estrella amb cua*. Barcelona, 2ona edició, 2005, p. 12.

32 És una dada que apareix a Viquipèdia però que està pendent de confirmació.

33 Les referències a aquest cicle literari són nombroses, però volem remarcar la que publicà el propi autor sota l'epígraf "Advertència al lector" en l'edició de *L'estrella amb cua*.

cloure amb una darrera obra, *La Cuaranya*, que és possible que s'escrivís però no n'hi ha la certesa absoluta. L'ordre de publicació no segueix el que s'havia establert en el pla de l'obra, com assenyala el propi autor en l'"Advertència al Lector" de *L'estrella amb cua*.

Víctor Català³⁴ ja va posar en valor les obres del cicle literari i, molt més recentment, Josep Pla³⁵ en va fer uns grans elogis quan parlava d'un altre gran escriptor, també, amb vinculacions a la nostra comarca com Josep Maria Sagarra. Aquest cicle literari es pot dir que va cloure la carrera de l'autor, tot i que va viure encara vint-i-quatre anys més. El mateix any que publicava la novel·la *La tragèdia de Cal Pere Llarg* presentava una obra als Jocs Florals. Aleshores, s'iniciava un llarg silenci que només tindria un breu parèntesi a inicis dels anys trenta, quan presentarà novament algunes obres als Jocs Florals³⁶ i farà alguns treballs per encàrrec de l'Associació de Periodistes de Barcelona. Es tracta d'unes conferències sobre Àngel Guimerà i Ferran Agulló³⁷ que seran retransmeses per Ràdio Associació de Catalunya i publicades per l'Associació. També escriurà un treball, poc conegut³⁸, en motiu de l'homenatge que se li tributarà al seu amic Anton Busquets a Calders, l'any 1935.

3. El cicle literari *L'agre de la terra* d'Eduard Girbal

El cicle *L'agre de la terra*, que escriurà i es desenvoluparà a les nostres terres, serà el seu gran llegat literari. La lectura de les seves obres ens trasllada, constantment, a la nostra comarca en sentit ampli. La primera obra que publicà va ser *L'estrella amb cua*. La crítica d'Enric Casasses³⁹ és extremadament elogiosa:

La narració en si de "L'estrella amb cua" està tan ben portada que no m'atreveixo a comentar-ne res: tot hi juga, els tons dels parlaments, les pauses tipogràfiques, la diversitat dels punts de vista i enfocaments, amb un seguit de detalls aparentment inconnexos que van confluint al magnífic capítol pre-final, el de la cua de l'estrella ...[...].

Ens està parlant d'una terra, d'un temps i ho fa amb els mots, el llenguatge i les expressions pròpies d'aquell escenari, ho fa amb els ambients que dibuixa, amb l'atmosfera que crea. En definitiva, ens parla de la nostra terra i d'uns valors autèntics, purs. Expressa la seva admiració pels mateixos i, alhora, el seu temor a la seva pèrdua, per les influències de la ciutat, de la modernitat. Per això, en el darrer capítol de l'*Oratjol de la Serra* ens diu:

Cuita, lector; cuita a venir a Oratjol, si encara vols veure'l tal com jo te l'explico, car tinc

34 En l'epistolari que publica Irene Muñoz Pairet, entre Víctor Català i Anton Busquets, surt reflectit en diferents cartes. Per exemple les cartes número 32 i 33.

35 PLA, Josep. "Josep Maria de Sagarra i la seva prosa", escrit de l'any 1960 a *Retrats de passaport*. Així, ens diu [...] *Víctor Català i Prudenci Bertrana, el naturalisme dels quals tingué un deixeble que considero prodigiós en el sentit que portà la tendència dels prosistes citats i d'altres de la mateixa orientació a les seves últimes perfeccions: vull dir el senyor Girbal Jaume. Girbal Jaume és avui un escriptor oblidat. Ho és, al meu entendre, injustament. És una fita de la nostra literatura [...].*

36 Són "Els relloges de Mossèn Serraclara" (anys 1932, 1933 i 1934) ; "Història de la Meca" (1933) o "De com Genissa Saborella es va tornar Bruixa" (any 1933).

37 GIRBAL I JAUME, Eduard. *Figures de la Renaixença. Conferències*. Barcelona, 1934, 83 p.

38 GIRBAL I JAUME, Eduard. "Mestre Anton Busquets o el gran lletraferit de Catalunya. Biografia confidencial". A: *Annals del Periodisme Català*. Barcelona, 1935. p. 203-328. Aquesta biografia ha passat inadvertida per gran part de la bibliografia posterior -tret del *Calidoscopi Calderí. Full divulgatiu de la història, la cultura i el patrimoni de Calders*, que en el número 8 (Gener de 2011) publicà una nota amb el títol d'"Una poc coneguda biografia d'Anton Busquets". Aquest fet ha propiciat el desconeixement de dades biogràfiques tant de l'autor com del biografat. Per exemple, s'han escrit moltes pàgines per l'atribució de la identitat del poble de l'Oratjol de la Serra, que s'ha identificat amb Saló, qüestió que ja queda assenyalada pel propi Eduard Girbal. Aquesta identificació, també, es pot fer per altres documents com hem posat de manifest, encara que no d'una forma tan directa.

39 *Op. Cit.* Enric Casasses a la "Presentació" de *L'estrella amb cua*.

Poble de Saló. Any 1913. Arxiu del Centre Excursionista de Catalunya / Fot. Cèsar August Torras

por de que, si trigués, el trobaràs desconegut.

I en el mateix capítol torna a fer la crida:

Cuita, lector, a venir a l'Oratjol, si vols arribar a la serra abans de que aquestes afraus sien empestades pels vents infectes de la modernitat

I, finalment:

Vine, lector; vine de pressa si és que has posat un xic d'amor a Oratjol de la Serra!....

La tercera obra del cicle, *La tragèdia de cal Pere Llarg*, té un caràcter força diferent a les altres dues del cicle⁴⁰. Aquesta obra es va publicar quatre anys més tard que les altres dues i ens mostra un coneixement més ampli de la geografia solsonina i segarrenca o bagenca i de la psicologia de la seva gent. Alhora, és una obra d'un fort realisme -fins i tot dur per a l'època en què es va escriure-. És una novel·la complexa que, a través de la Custòdia, la Rosa o el Pere Llarg, ens va dibuixant una societat i les seves contradiccions. L'obra que havia de tancar el ci-

cle era *La Cuaranya* que, encara avui, no podem afirmar si es va escriure, com ja hem assenyalat.

Diferents crítics literaris destaquen la riquesa del llenguatge en les obres d'Eduard Girbal. Enric Casasses⁴¹ fa un recull de vuitanta-tres paraules que no es troben en el Diccionari Fabra i moltes són recollides en el Diccionari Alcover-Moll. El treball del lèxic i de les expressions es veu reflectit en la riquesa i en la incorporació d'un alt nombre de mots i girs lingüístics de la comarca en les seves novel·les. Eduard Girbal i Jaume va arribar a temps de poder transmetre i donar a conèixer el tresor que havia trobat. Ho va fer d'una manera sublim, com van assenyalar Caterina Albert o Josep Pla. A més a més, no només va donar a conèixer paraules i expressions, sinó que també va saber ser fidel a uns valors encarnats en l'anomenada novel·la ruralista, valors que es veuen reflectits en les obres del seu cicle literari. Havia *salvat* un món que desapareixia i, al fer-ho, també va cloure la seva carrera literària. Els nous aires del noucentisme havien fet que els seus escrits i la seva visió de la literatura fossin d'un temps proper però pretèrit.

4. Anton Busquets i Eduard Girbal, una conjunció creativa

En l'estudi de l'obra literària d'Eduard Girbal cal assenyalar la influència que hi té Anton Busquets. Aquest, és converteix en un element bàsic per entendre el procés creatiu d'Eduard Girbal. En el present apartat analitzarem diferents escrits, d'ambdós escriptors, que ens proporcionen dades per copsar millor els lligams i les influències entre tots dos.

La revista *Catalana. Revista setmanal* -l'onze de maig de 1919- publicava una col·laboració d'Anton Busquets amb el títol *Cap a Pinós* i de-

40 El crític Alfred Opisso, en la seva secció a *La Vanguardia Española* en farà una crítica on, tot i reconèixer el valor literari, expressa el seu desencís per la duresa de l'obra, en contrast amb les altres dues obres del cicle, que té en gran consideració. (17 d'agost de 1923).

41 En la introducció de *La tragèdia de cal Pere Llarg*, Enric Casasses fa un recull de paraules que utilitza Eduard Girbal en la novel·la i no es troben al *Diccionari Fabra* però, la majoria, sí que les trobem al *Diccionari Alcover-Moll*.

dicada a *N'Eduard Girbal Jaume meravellós narrador d'aquestes endreçuries*. La narració, amb un llenguatge farcit d'esquetxos poètics, ens explica el recorregut que fa Anton Busquets des de l'escola de Saló a Pinós. En les referències a Pinós i a la Molsosa hi treuen cap: Ardèvol, Matamargó, Pinós, la Molsosa, els Quadrells, Sant Passalàs, Puigpelat, etc. Ens diu:

“[...] en sent sobre La Rovira me dexen els dexeables de Rotés, de ca'l Milhones, de Bertrans y algun altre de Castelltallat . Me quedo ab el Ramon de Bonsfills y l'heureuet de la Oliva de Vallmanya, que m'acompanyen fins sobre'ls conrèus de Molgosa.

[i afegeix]

Ja conxèu aquexos dos minyons, sobre tot al primer, per fervos càrrech de lo agradable que resulta la ruta.

L'escrit reflexa l'amistat entre ambdós i, alhora, ens està remetent a uns referents comuns en la coneixença del territori i de les persones que apareixen a la narració.

Un altre cas en què trobem la convergència dels dos escriptors, és a l'obra *l'Oratjol de la Serra*, d'Eduard Girbal. La seva dedicatòria (que anomena *endreça*) ens assenyala:

Al senyor mestre d'Oratjol de la Serra i a la seva germana, en penyora de franca amistat, com a primícia del meu hort silvestre i en agraïment a la seva hospitalitat catalana. L'AUTOR 1916.

I, més endavant, en la mateixa obra en els capítols primer - *Un desert de món (per via de pròleg)*- i segon -*La "Mixta" d'Oratjol*-, identifiquem força elements biogràfics, tant d'Anton Busquets com d'Eduard Girbal.

Un altre testimoni de les relacions i vinculacions entre ambdós personatges el tenim en les cartes entre Víctor Català i Anton Busquets sobre l'obra d'Eduard Girbal - publicades per Irene Muñoz i Pairet⁴² - les quals ens proporcionen una informació molt interessant:

[...] Una cosa li agrahiria: sa opinió del treball "Esqueix" d'en Girbal, premiat als Jochs. Aquest llibre es escrit a qui a casa meva, ahont hi estiueja'l bon amich. S'hi descriu ma casa y... tot l'entorn. La "Copa" de l'any passat ja n'era també un fragment, com ho son els dos treballs premiats enguany y antany en els Jochs Florals de Lleyda. Serà interessant aytal llibre.

Aquesta carta l'envia Anton Busquets des de Colònia Valls-Manresa el 27 de juliol de 1917. La resposta de Caterina Albert és la següent:

¿Lo que'm semblà d'"Esqueix?" Hermosissim. Pot dirho a l'autor si'n te ocasió. La prosa d'aquest any, era molt bona casi tota, a mon entendre (tant que, si no's donaren mes premis fou perquè no's podia, no perquè no hi hagués composicions que ho meresquessin) y ab tot y això descollava com una fruyta en plena maduresa "Esqueix". Jo no podia suposar de qui era perquè no coneixia l'estil del Sr. Girbal però desseguida vaig dir que's tractava d'un autor fet y dret, en plena possessió de tots sos recursos.

[...]

Tornant a "Esqueix", estich segura, lo mateix que V. De que serà interessantíssim lo llibre de que forma part y En Girbal un de nostres millors novel·listes.

En una nova carta, Anton Busquets, li respon:

Bona amiga y confreresa: Veliaqui la "Pàgina" d'"El Pla de Bages" a V. Consagrada. Poca cosa per lo que's mereix, pro no podiam pas deixar de que figurés en aqueixa humil galeria de figures de la nostra renaixença, a la més capdalt dins la prosa literaria.

[...]

Rebi a son temps la carta responent a la que li demanava son parer sobre la prosa d'en Girbal. Ell s'ha mostrat molt content de lo que li diu; y, com es natural segueix ab més ànim aquella obra rural.

42 Irene Muñoz i Pairet. *Op. cit.* Cartes 31, 32 i 33.

Número especial de la *Revista Ilustrada Jorba* en motiu de la mort d'Anton Busquets

Al resseguir la relació entre ambdós hem de fer referència a dues fonts més: la *Revista Ilustrada Jorba*⁴³ i, d'una forma especial, al discurs d'homenatge a Anton Busquets, d'Eduard Girbal. No es portaven gaires anys, però el primer va morir relativament jove, l'any 1934 a Calders. La *Revista Ilustrada Jorba* va dedicar-li, gairebé, un número sencer. N'era el director, havia substituït a Oleguer Miró i ara el nou director seria el seu deixeble més avantatjós, Miquel Bosch i Jover. Les aportacions a aquell número extraordinari de la revista ens mostren una de les característiques d'Anton Busquets: la gran xarxa de relacions culturals que va establir. Entre molts altres, hi van escriure Apel·les Mestres, Pere Ausió, Anton Vila i Sala, Serra i Moret, Mn. Pere Verdaguer, Josep Albagés,

Francesc Matheu, Tomàs Raguer, Lluís Via, Mn. A. Torrent, Mn. Josep Guiteras, Octavi Saltor, Carles Rahola, Josep M. Folch i Torres, Pere Vayreda..., també, Eduard Girbal i Jaume. Aquest, va fer un breu escrit sota el títol *D'una carta* que no podem estar-nos de transcriure:

“...Sí: hem perdut l'amic Busquets, i cregui que jo sóc dels qui més motius han tingut per a sentir-ho. Sentir-ho sincerament, íntimament, sense escarafalls ni literatures. En Busquets era, per damunt de tot, un sant baró. Un sant baró en tota l'extensió de la paraula. I de sants barons, avui en dia, no en corren gaires. (A.C.S.)

Ademés, no sabia, ara, què dir d'En Busquets. Tot el que d'ell se m'ha acudit ja ho he deixat entrellucar en forjar alguns personatges dels meus llibres humilíssims.

Potser sí que algun dia escriuré el que jo sento del plorat amic.

Això sols podré fer-ho el dia que, per si mateixa, sense propòsit ni compromís, la ploma se me'n vingui als dits. Si Déu vol”.

La relació personal i literària queda reflectida en aquest breu escrit de condol. Eduard Girbal ens recorda que els personatges de les seves novel·les han pouat de l'esperit del seu amic. Expressa el seu dolor que li impedeix escriure sobre ell però afirma que ho podrà fer quan *la ploma se me'n vingui als dits*. Un any més tard, aquell moment va arribar.

L'Ajuntament de Calders va fer un homenatge al mestre Anton Busquets. En els actes commemoratius també hi va participar l'Associació de Periodistes de Barcelona, que va encomenar un text en recordança que fou llegit en aquella diada i, més tard, publicat en els *Annals del Periodisme Català*⁴⁴. La persona triada per a aquell encàrrec, per la coneixença que li tenia i l'estima que li professava, fou Eduard Girbal i Jaume.

43 *Revista Ilustrada Jorba*, núm. 301. Octubre de 1934.

44 GIRBAL I JAUME, Eduard. *Mestre Anton Busquets o el gran lletraferit de Catalunya. Biografia confidencial*. Barcelona: Associació de Periodistes de Barcelona, 1935, p. 202-322. Les següents cites són fragments de l'esmentat discurs.

Discurs d'Eduard Girbal sobre Anton Busquets llegit en els actes d'homenatge a Calders i publicat en els *Annals del Periodisme Català*. Any 1935

La biografia que va escriure té un caràcter personal, psicològic, ple de records i anècdotes, però no defuig els problemes i, fins i tot, fa alguna crítica. Així, ens explica que Anton Busquets i Teresa Busquets, la seva germana, són dipositaris d'un tresor folklòric amb rondalles, històries, etc. però –tot i les reiterades sol·licituds del seu amic Girbal– no es van arribar a compilar. Els compromisos d'Anton Busquets, les col·laboracions en mil i una empreses, ja fossin diaris, ja fossin discursos, ja fossin les ponències, ja fos... la correspondència, li van manllevar el temps. Així, no es va arribar a escriure un recull de la saviesa popular que hagués estat un autèntic tresor de la cultura popular, ni van donar a llum les dues novel·les que somiava escriure i durant anys en va parlar però no van arribar a ser una realitat. Aquests projectes novel·lístics, fins i tot, tenien títol. Una novel·la, ens explica Girbal, havia de titular-se:

El Mestrot – l'home de la mestra, o com es diu ara, l'home de la mestressa,- havia d'ésser el títol d'una novel·la de costums que constituïa la seva il·lusió.-<Serà la meva obra>,- deia. Sempre estava a punt de començar-la [...]. Jo li vaig sentir parlar d'”El Mestrot” més de quinze vegades.

L'altra novel·la que tenia pensada i en parlava sovint, era *Rumia*. En paraules d'Eduard

Girbal havia de ser *una novel·la montsenyenca* que es basava en un personatge real que havia conegut Anton Busquets.

El discurs biogràfic d'Eduard Girbal és descriptiu, detallat, àgil i cerca la interrelació amb l'oient i, en el moment d'explicar la seva arribada a Saló com a mestre en propietat, on hi estarà nou anys, ens diu:

I jo crec que els anys d'estada d'En Busquets a Saló marquen el període més interessant -per més encaixat i per més característic,- de la seva vida; el període en el qual el mestre fou més mestre, l'escriptor més escriptor, el crític més crític, l'intel·lectual més intel·lectual, el sant baró més sant baró, i l'home més home.

La descripció continua i ens explica que la *mixta* de Saló, no era només una escola per atendre aquest poble:

[...] sinó també Claret de Cavallers, Mejà i Castelltallat, i a part d'això, i encara que oficialment no correspongués, recollia bona part del contingent escolar de Matamargó i de Vallmanya, que hauria hagut d'anar, per un corriol de cabres, car ni a camí de bast arribava, a dalt de tot de la serra de Pinós, a un caserot sospès entre terra i cel, al costat matei del Santuari. En Busquets, per la seva banda, mai no consentí, per exemple, que si un dia, sobtadament, a l'hora del dinar, plovia o ventejava la segarresa, les criatures, per mor del menjar, se n'anessin per aquells monts de Déu [...]

Això, a l'estiu; car al temps del fred ja era de consuetud que la mainada de lluny es portés la minestra. I quan, a mig dia, es sospenia la lliçó, hauríeu vist a la solera de la llar, al voltant de les brases, com s'escalfaven catorze, i quinze, i a vegades vint, olletes, tupins i perolets, amb el dinar que els infants havien dut, de casa seva, a dins d'un cabasset o senalleta. I allà, tots arraulits, ajupidets, cada ú davant de la seva olla, i embolicats amb les mantes, mentre el farro s'escalfava [...] a casa seva li havien mesurat una racció massa justa, no hi havia pas perill de què la cosa s'escapès a l'ull observador del

mestre ni a la immediata acció reparadora de la germana del mestre.

Referent al paper del mestre d'escola posa en relleu dues funcions ben diferents però, també, concordants: els coneixements i el creixement personal. I per mitjà d'exemples, de situacions concretes, s'endinsa en el pensament pedagògic i en el paper que ha de tenir l'escola segons Anton Busquets.

[...] *eren segons En Busquets, la Instrucció i l'Educació. Per a assolir la primera, és el mestre qui ho ha de posar tot, car l'escolar ingressa a l'escola completament en dejú. Per a la segona l'alumne aporta, a vegades, pels seus sentiments innats, una gran riquesa oculta que és el mestre a qui pertoca descobrir-la i endagar-la, però que mai, en cap cas, no li seria possible de crear.*

Partin de l'expressada tesi, Mestre Anton era un enamorat de les sinceritats intel·lectuals. Creia que als infants se'ls ha de deixar exterioritzar, ben lliurement, els seus sentiments [...]

Un dia poso per cas, manava als deixebles que, a l'endemà, tots i cada ú, li adreassin una lletra narrativa de l'esdeveniment cabdal de casa seva, en els darrers vuit dies. [...]

Señor Maestro de Salo

-Muy ceñor mío:

Sabra que el padre ha comprado al Codoñ, una cuca fiera que se come los llorigones.

Su seguro servidor:

Jaime Morros

[...] *Tot són teories, en aquest món. I ell tenia les pròpies i treballava abrevadament, i aportava, partint de les seves posicions, amb abnegació i alacritat, el seu concurs a l'obra magna de la regeneració magisterial, a la nostra terra.*

Ell no els cansava, ell no els fatigava, ell no els torturava pas inútilment, els seus petits.

Quan s'adonava de què començaven a distreure's o embaltir-se ... ¡hala! ... dos cops de puntero al pla de la taula, i:

- ¡Apa! Ara cantarem La Campaneta.-

I tots els ulls ensonyats s'esperavillaven, els cossos en lassitud es reviscolaven, i, tot d'una,

un coral de veus tendres i clares feia ressonar alegrement l'escola:

*¡Ning-ning! fa la campaneta,
¡nang-nang! la campana fa,
que és la que toca les hores
allà dalt del campanar,
la-là, la-ra-là.*

*La petita en toca el mestre
quan ve l'hora de plegar;
té un repicar tan alegre
que fa ganes de cantar ...*

-Tu, Angeleta de cal Cosme: ¡no s'hi val a desafinar!-

.....
*Anirem a jugar a bales,
fins a l'hora de dinar,
a la plaça de l'Església
que ningú ens destorbarà ...*

.....
*-¡Vaja, prou! Ara cadascú al seu quadern i
farem unes xiques de dictat.-*

I així, -amb cinc minuts de canvi,- tornava a tenir la mainada eixorivida.

[...]

*¡Us el imagineu un xic, - senyores i senyors,
- el senyor mestre de Salo?*

Aquests fragments transcrits del discurs d'homenatge a Anton Busquets ens serveixen per posar de manifest la tècnica narrativa que utilitza Eduard Girbal. Aquesta es basa en la recuperació de fragments de les seves obres literàries centrades en l'entorn i en la persona d'Anton Busquets. L'obra de Girbal estableix un diàleg i un joc entre la ficció i la realitat. Fets, situacions, ambients i personatges que havien passat de la realitat a la ficció novel·lada, ara retornen a la realitat. Uns exemples els tenim quan per descriure a l'amic i al mestre, manlleva els fragments de la seva obra l'*Oratjol de la Serra*. I l'escola d'Oratjol torna a ser l'escola de Salo i el mestre Enric Quintana torna a ser el mestre Anton Busquets i la seva germana és la Teresa. I la carta de Jaume Morros continua essent la carta

A l'Associació de Periodistes de Barcelona: Josep Millan i González, el dia que actuà de conferenciant, acompanyat del President de l'Associació, senyor Cesta i Deu, i del poeta Eduard Girbal i Jaume.

Eduard Girbal a l'Associació de Periodistes de Barcelona. Fot: autor desconegut

de Jaume Morros. I el gos, el simpàtic Tartarín, continua essent el gos, el simpàtic Tartarín.

El discurs d'Eduard Girbal es converteix en homenatge i record. Ho és per Anton Busquets, ho és, també, per a la seva germana. Però, sobretot, és el testimoni de les vivències, els anhels i les complicitats que es van establir entre els dos escriptors.

5. A mode de conclusió

Els dos escriptors van tenir moltes coincidències i paral·lelismes. S'inscriuen en un mateix corrent literari i conreen uns mateixos valors pel que fa a la llengua, al corrent literari –ruralisme-, a l'esperit muntanyenc..., conceptes que enllacen amb la tradició del romanticisme i del modernisme català.

Anton Busquets i Punset va tenir una relació literària però, sobretot, vivencial amb la nostra

comarca. L'aportació d'Eduard Girbal a les nostres terres és, bàsicament, literària: les nostres comarques hi seran tothora presents. La seva implicació social -per les notícies que tenim-la podem qualificar d'inexistent. Tanmateix, la seva relació amb el territori li servirà de plataforma per endegar un procés creatiu de primer ordre i, aquest, tindrà lloc en un moment de maduresa literària.

L'estada en terres solsonines i bagenques d'Eduard Girbal i Jaume cal circumscriure-la en dues etapes. En una primera, tindrà estada a casa de l'amic i mestre Anton Busquets i la seva germana que vivien a Saló. Això, li obrirà les portes a un territori, a una comarca, a la seva gent. S'endinsarà en les històries les fantasies i les tradicions d'aquestes terres. En una segona etapa s'ha assenyalat que s'instal·la a Matamargó⁴⁵.

45 Aquesta és una dada que no podem confirmar del tot i sobre la qual hi estem treballant.

L'anàlisi de diferents escrits com la narració *Cap a Pinós* o la conferència-homenatge d'Eduard Girbal al seu amic Anton Busquets, són alguns dels elements que ens permeten confirmar la hipòtesi que per entendre la gènesi i la creació del cicle literari *L'agre de la terra* hem de tenir molt present Anton Busquets, perquè en forma part. Aquelles planes, escrites en les novel·les de Girbal i basades en el seu amic, bascularan entre la ficció i la realitat. Així, el procés creatiu d'Eduard Girbal només el podem entendre –de forma plena– si tenim en compte la conjunció que s'estableix amb Anton Busquets.

Eduard Girbal acaba el seu cicle d'escriptor quan finalitza el cicle literari *L'agre de la terra*; després, només es coneixen alguns treballs escadussers. En farà algun per encàrrec de l'Associació de Periodistes de Barcelona i algun altre escrit que presentarà als Jocs Florals. La seva obra havia culminat amb aquest cicle literari i s'obria un llarg silenci de més de vint anys.

Eduard Girbal i Anton Busquets van maldar per salvar i transmetre uns valors, un llenguatge, així com la seva puresa. Ho van fer enllaçant amb una tradició d'autors com Verdaguer o la mateixa Victor Català, a qui Eduard Girbal li dedicarà *La tragèdia de cal Pere Llarg* amb els següents mots:

“A Caterina Albert –lleona de les Lletres Catalanes,- en homenatge,

L'AUTOR”

A través de les planes escrites, les seves obres han esdevingut testimoni d'un món i d'una realitat i van arribar a temps *abans de que aquestes afraus sien empestades pels vents infectes de la modernitat.*

Aquesta revista *Oppidum* núm. 17
va ser presentada
a l'Ajuntament de Solsona
el dia 3 d'abril de 2020.

Es va dur a terme un acte cultural
relacionat amb l'article que fa
referència als 425 anys del
Privilegi de Ciutat de Solsona.

Es va dur a terme una representació
teatral i musical.

